

Utställningar

Utställningskatalog med skönhetsfläckar

Den mondialt berömde museidirektören Pontus Hultén har på äldre dagar beslutat sig för en äreräddning av vandalerna och arrangerade sommaren 2001 en uppmärksam utställning under mottot »Den sanna historien om Vandalerna» i Värnamo. Här i Apladalen skall enligt de planer, som han och stiftelsen »Museum Vandalorum» hyser, ett museum med detta namn slå upp sina portar år 2004. Om Hulténs och Marie-Louise von Plessens artiklar i den praktfulla utställningskatalogen, som författats och redigerats av dem och ett antal europeiska medarbetare, framhöll arkeologen Björn Magnusson Staaf i Sydsvenska Dagbladet 17.7.01 bl.a., att det »i det historiska och arkeologiska källmaterialet finns mikroskopiskt lite stöd» för de skiftande hypoteserna – det gäller främst den om vandalernas ursprung i nordöstra Skåne och i Småland (Värnamo!) – och förvånas över Hulténs »bisarra hugskott och hisnande associationer». En rudbeckiansk anda genomströmmar utan tvivel hela Hulténs framställning. Så finner han t.ex. i Rudbecks 'Atlantica' (1679) »det övertygande beviset för att delar av folket från Kartago och Snape (i s.ö. England, dvs. vandalerna) kort före 550 kom till Vendel i Uppland» (145). »Wandali» står på Rudbecks karta under »Sviones» nära »Dale. fl.» (Dalälven).

Två kända Lundadocenter har också ytrat sig. Dick Harrison formulerade i underströckaren »Göticismens spöke anas bakom bok om vandaler» i Sv.D. 17.10. historikerns välgrundade skepsis, för att några dagar senare inhösta ett mindre chevalereskt svar av Hultén. Lars Rydbeck påtalar i en artikel i Historielärarnas Förenings Årsskrift, »Vandalutställningen i Värnamo – världens skämt», bl.a. den elementära brist på noggrannhet, som präglade objektbeskrivningarna i montrarna, och slappheten i språklig framställning och översättning, att inte tala om de etymologier, som serveras: 'Hastings' efter en grupp vandaler, 'hasdingarna', 'Venedig' av »Sla-wen, sloven. Sedan vän-

des ordet och Sla-wen blev Vensla som blev Venezia» (192)!

Själv känner jag mig uppfordrad att varna för ytterligare ett par särartade filologiska »bidrag» av Hultén & Co.: trots ett bestickande illustrationsmaterial utmärker de sig för osedvanlig diletterism.

År 1928 hittades i nordöstra Algeriet ett 80-tal träskivor i längden 12–30 cm med latinska inskriptioner i tusch, delvis skadade. Innehållet utgörs av tämligen triviala affärstransaktioner från 493–496, den vandaliske kungen Guntamunds regeringstid. Hultén lyckades få låna in ett antal av dessa sk »Albertinska tabletter» (dålig svenska för Tablettes Albertini efter utforskaren Albertini) från Musée National i Alger. Han och hans medarbetare betecknar dessa dokument som »absolut unika inskriptioner», helt felaktigt, både vad gäller dessa som sådana och materialet, »osedvanligt sällsynt». Teamet saknar kännedom om de hundratal träskivor från 2:a och 3:e århundradet med latinsk skrift och av mycket skiftande innehåll, som i vår tid grävts fram huvudsakligen i Vindolanda vid Hadrianusmuren, och det finns f.ö. många bevis och indicier för att skrivtavlor och skrivstavar av trä varit frekventa i medeltidens Europa, även i Skandinavien. På inemot 20 sidor i utställningskatalogen presenteras 13 skickligt utförda färgfotografier av valda 'tabletter'. Till vart och ett har en från klassiskt-arkeologisk och epigrafisk facklitteratur helt okänd algerisk arkeolog, Mustapha Dorbane, författat något som skall se ut som översättningar, från hans original överfört till svenska av Anna-Lena Wibom, »Film Producer». En kollationering med tidigare editioner (Paris 1952; korrigerat urval av den finske filologen V. Väänänen 1965) utvisar, att det som Dorbane framlägger i stor utsträckning inte bara tangerar utan gång på gång också överskrider gränsen till ren humbug: ofattbart omfångsrika och viktiga partier av originalen är helt enkelt ute-

lämnade, utan minsta hänvisning till att stympningar företagits, 'tolkningarna' är ofta grovt felaktiga eller består i lösa spekulationer. Ett par korta exempel: En »köpehandling beträffande en slav» (170), som sålts av »Donatius» (fel för Donatianus), »son till Victoris» (fel för Victor), och »Saturnius» (fel för Saturninus), betecknar enligt D. slaven som »en slav (en färgad man)», medan det i själva verket är fråga om en slavgosse »av vit hudfärg, ungefär exakt (sic) sex år gammal, ingen lösdrivare, sedligt oklanderlig, ej epileptiker». Detta begrep väl Dorbane inte, lika litet som han förstätt, att en transaktion rörande en »hemgift för ung jungfrulig brud» (172, D:s rubrik) gällde såväl bruden som brudgummen. »Den unga jungfrun Geminia Janurilla» (fel för Januarilla) »erhåller i hemgift från sin fästman Iulianus» etc. – nej, ingalunda, tillsammans med honom, simul cum iuliano, vilket Dorbane förtiger liksom fästmannens utkwitterande av hemgiften på dokumentets sista rad. Denna är jämte fem andra utelämnad. Här vilseleds alltså läsaren i ett intressant fall av vandalisk familjerätt. Den romantiserande utmålningen av brudens utstyrel, smycken m.m. (s. 172 och 174) står f.ö. på ytterst vacklande språklig grund.

Ortnamn, köpeobjekt och dateringar i »tablettorna» stämmer väl något så när, då de tydligen baserats på Pariseditionen. Men Wibom är så okunnig i latin, att hon t.ex. kan skriva » i ides (!, franska för idus, den 13:e el. 15:e, så genomgående) VIII av kalendas (!)», vilket skall föreställa 15 dec. 495. Värdet av dessa pretentiösa sidor, som vid ytligt betraktande kan väcka intrycket av någon sorts forskarbragd, är i vetenskapligt hänseende lika med noll.

Särledes miserabelt är Wiboms försök att återge och översätta en latinsk gravskrift från 1600-talets Vendel. Varför detta vackra, i katalogen reproducerade epitafium rönt hedern att få avrunda kapitlet »Femton hundra års kartografi» av Ulla Ehrensvärd förklaras inte närmare, men betraktaren förväntas väl verkligen tro, att det på något mystiskt vis skall styrka Hulténs teori om vandalernas återkomst till Vendel »kort före 550». Till detta ändamål betjänar sig Wibom av sju felläsningar och horribla översättningsfel. Låt mig först återge grav-

skriften utan felläsningar och med korrekt översättning:

HIC OSSA REQUIESCUNT VIRI REVERENDI AC DOCTISSIMI DOMINI ANDREAE ERJCJ WENDALIJ QVONDAM CONCIONATORIS REGJ EXINDEQVE PASTORIS HUIUS ECCLESIAE WENDALENSIS UT ET CIRCUMIACENTIUM ECCLESJARUM PRAEPOSITI DIGNISSIMI NATI WENDALIAE A(NNO) CHRI(STI) 1575 IBIDEMQVE DENATI A(NNO) 644.

»Här vilar benen av en vördnadsvärd och höglärd man, herr Andreas Erici Wendalius, fordom hovpredikant och därefter kyrkoherde i Vendels församling härstädes, tillika högtförtjänt prost över kringliggande församlingar. Han var född i Vendel i Kristi år 1575 och dog darsammastädes år 1644.»

I Wiboms tolkning rör det sig om »herr Andreas Eric (sic) från Wendalen (sic), där han var konungens befallningsman (sic)». Hon har läst CONCIANTORIS, en fantasiskapelse med fritt uppfunnen »betydelse». Förkortningen för QVE, 'och', har hon på två ställen interpreterat som 93, vilket på goda grunder utesluts i översättningen. »Han innehade den högsta positionen i det Vendalska riket. Kristus år 1575 till 644» bildar dess avslutning. Originalets NATI – 644 har således helt förvrängts. Genom att återge latiniseringarna Wendalius, Wendalensis och Wendalia (inte märkvärdigare än t.ex. samtida Wexionia, -onius, -onensis och hundratals liknande) med 'Wendalen', 'Wendalerna' och 'det Vendalska riket' försöker hon förläna pseudohemul åt Hulténs immigrationsteorier.

Man ryser vid tanken, att en publikation som denna genom översättningar skulle kunna nå också utomnordiska läsekretsar och, för att citera Rydbeck, på så vis »svensk museivetenskaplig expertis bli gjord till internationellt åtlöje».

Alf Önnersfors
Rudeboksvägen 199
SE-226 65 Lund